

VATANDAŞLIK VE DEMOKRASİ EĞİTİMİ DERSİ KAZANIMLARI ÖLÇEĞİNİN GEÇERLİK VE GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI*

*Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ***

*Hasan Hüseyin KILINÇ****

ÖZET

Son zamanlarda eğitim alanındaki gelişmelere bakıldığında; vatandaşlık ve demokrasi eğitimi ile demokratik bir toplumun oluşabilmesi için bireylere gerekli bilgi, beceri ve değerleri kazandırmanın hedeflendiği görülmektedir. Bu çalışmanın amacı, 8. sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersi kazanımlarının gerçekleşme düzeyi ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik çalışmasını yapmaktır. Bu amaçla programda yer alan kazanımlardan hareketle beşli likert tipi bir ölçek hazırlanmıştır. Hazırlanan taslak ölçek Elazığ il merkezinde bulunan üç farklı ilköğretim okulundaki 271 öğrenciye uygulanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği açımlayıcı faktör analizi ile test edilmiştir. Yapılan faktör analizi sonucunda 38 maddeden oluşan üç faktörlü bir ölçek geliştirilmiştir. Faktörler '*demokrasi bilinci* (α :.96)', '*hak ve özgürlükler* (α :.97)' ile '*görev ve sorumluluklar* (α :.94)' olarak adlandırılmıştır. Faktörlerin Cronbachalpha güvenilirlik katsayıları sırasıyla α :.96, α :.97 ve α :.94 olarak hesaplanmıştır. Tüm ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik değeri .98, Spearman- Brown korelasyon katsayısı .94, Guttman-split-half değeri .95 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin faktör yük değerleri .52 ile .86 arasında değişmekte ve toplam varyansın %69.751'ini açıklamaktadır. Madde test korelasyon değerleri .55 ile .83 arasında değişmektedir. İlk 19 maddeden oluşan birinci parça için Cronbach Alpha değeri .96, ikinci parça için .97 olarak hesaplanmıştır. Doğrulayıcı faktör analiz sonucunda üç faktörlü modelin uyum değerleri GFI= .92, AGFI= .91, SRMR= .055, NFI=.95, NNFI=.97, CFI=.97, X^2 /sd=1.99, RMSEA=.06 olarak bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Vatandaşlık, demokrasi, vatandaşlık eğitimi, demokrasi eğitimi, kazanım.

Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

* Bu çalışma, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nde Doç. Dr. Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ'in danışmanlığında Hasan Hüseyin KILINÇ'ın tamamladığı " 8. Sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi Kazanımlarının Gerçekleşme Düzeyine İlişkin Öğretmen-Öğrenci Görüşleri ile Derse Yönelik Öğrenci Tutumları" başlıklı Doktora tezinden türetilmiştir.

** Doç. Dr. Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri - Eğitim Programları ve Öğretim, El-mek: nurigomleksiz@yahoo.com

*** Dr. Öğretmen-MEB, El-mek: hhhkilinc_23@hotmail.com

**VALIDITY AND RELIABILITY OF CITIZENSHIP AND
DEMOCRACY EDUCATION COURSE LEARNING
ATTAINMENTS SCALE**

ABSTRACT

Recent changes in education show that it was aimed to have the individuals gain necessary knowledge, skill and values to build a democratic society with citizenship and democracy education. The aim of this study is to develop a valid and reliable scale towards the learning attainments of Citizenship and Democracy Education course. For that aim, a five-point Likert-style scale was developed based on the learning attainments of Citizenship and Democracy Education course. The scale was piloted on 271 students at three different elementary schools in Elazığ city center. The explanatory factor analysis method was used to test the construct validity of the scale. According to the results of factor analysis results, a scale including 38 items with three factors was developed. The factors were named as 'conscious of democracy (α :.96)', 'rights and freedom (α :.97)' and 'duty and responsibilities (α :.94)'. Cronbach alpha reliability of each factor were calculated as α :.96, α :.97 and α :.94 respectively and for the whole as .98. Spearman-Brown correlation coefficient was calculated to be .94 and Guttman split-half value was calculated to be .95. Factor loadings of the scale ranged between .52 and .86 and explained 69.751 of the total variance. Item test correlation values ranged between .55 and .83. Cronbach alpha value for the first 19 items was calculated to be .96 and .97 for the second part. According to the results of confirmatory factor analysis, fit index values of the three-factor model were GFI= .92, AGFI= .91, SRMR= .055, NFI=.95, NNFI=.97, CFI=.97, X^2/sd =1.99 and RMSEA=.06.

Key Words: Citizenship, democracy, citizenship education, democracy education, learning attainment.

Giriş

Küreselleşme, her alanda olduğu gibi eğitim alanında da etkilerini göstermekte ve eğitim anlayışları, yapılanmaları ve uygulamaları büyük değişimler geçirmektedir. Hatta küreselleşmenin gerektirdiği yeni bir insan tipi ortaya çıkmaktadır. Küresel toplum, hem yerel özelliklerini koruyan hem de küresel değerlere sahip olan, yerel kültürden bağlarını koparmadan dünya vatandaşı olabilen, ulusal ve kolektif yaşamda etkin bireyler olarak küreselleşmenin getirdiği sorunların çözümünde katkıda bulunabilen bireylere ihtiyaç duymaktadır (Argüden, 2008, s.40; Akçay, 2003). Davranış değiştirme süreci olarak tanımladığımız eğitimi, demokratik bir toplum düzeni oluşturabilmenin ön şartı olarak kabul edebiliriz. Çünkü kişinin demokratik bir toplumun gerektirdiği kişilik özelliklerini kazanması başlı başına bir eğitim sorunudur. Bireylerin demokrasiyi ve ona ilişkin diğer kavramları benimsemeleri ve demokratik tutum ve davranışlarda bulunmaları ancak onların bu yönde eğitilmeleriyle mümkün olabilir (Yeşil, 2002, s.46). John Dewey, Demokrasi ve Eğitim isimli eserinde demokrasi ile eğitim arasındaki ilişkiyi ele almıştır. Dewey'e göre eğitimin, bireyin yaşam biçimine yön vermesi gerektiğini ve bunun için de etkinliklerin yaşamla bütünleşen bir ortamda verilmesinin bu duruma olumlu yönde katkı sağlayacağını belirtmiştir (Akt. Geray, 1993, s.96). Farrell (1998, s.2) çocukların demokratik bir

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/12 Fall 2013*

vatandaş olarak yetişmeleri için demokrasinin gerektirdiği bilgi, beceri ve tutumları okulda öğrenmeleri gerektiğini belirtmiştir. Bu yüzden demokrasinin gelişip yaygınlaşmasında okullar büyük öneme sahiptir.

Küresel toplumun en önemli gereksinimlerinden biri de etkili vatandaşların yetiştirilmesidir. Hicks, etkili vatandaşı (2001, s.230) sorunlara küresel bakabilen, işbirliği içinde ve sorumluluk alarak çalışabilen, kültürel farklılıkları kabullenen, eleştirel düşünebilen, çatışmaları şiddet kullanmadan çözen, çevrenin korunması için yaşam tarzını değiştiren kişiler olarak ifade etmiştir. Eğitimin evrensel amaçlarından biri iyi vatandaşlar yetiştirmektir. İyi vatandaş ise; yaşadığı ülkenin siyasal sistemine uyum sağlayan ve kendisinden beklenen vatandaşlık rollerini yerine getirmeye çalışan kişidir. Bireylere demokratik toplumun gerektirdiği demokratik kişilik özelliklerinin kazandırılmasının en kolay yolu, onların bu yönde eğitilmelerinden geçer (Çelik, 1997, s.33-34). McCowan (2009, s.21)'a göre aslında bütün eğitim bir bakıma vatandaşlık eğitimidir. Çünkü her öğrenme deneyimi, çocukları birer vatandaş olarak şekillendirmektedir. Bu bağlamda, demokratik tutum ve davranışların bireylere kazandırılmasında ve demokratik toplum düzenine uygun niteliklere sahip bireylerin yetiştirilmesinde eğitimin önemli bir role sahip olduğu söylenebilir. Vatandaşlık eğitiminin amacı, gençlere, bölgesel, ulusal ve uluslararası seviyelerde etkin rol oynamaları için ihtiyaç duyacakları bilgi, beceri ve anlayışı kazandırmaktır. Çünkü gençlerin aktif ve sorumluluk sahibi vatandaşlar olmaları çok büyük önem arz etmektedir (Douglas, 2003, s.8).

Vatandaşlık eğitimin etkili olması için öğrencilerin gerçek tecrübelerine cevap verir nitelikte olması gerekmektedir. Bu nedenle vatandaşlık eğitimi çocukların yaşantılarıyla bağlantılı olmalı ve kendilerini, çevrenin ve daha geniş bir dünyanın içerisinde hissetmelerine yardımcı olmak için tasarlanmalıdır (Menter ve Walker, 2000, s.111). Demokratik bir toplumda vatandaşlık eğitimi, bireylerin kendi kendini yönetiminin eğitimidir. Demokrasi içinde etkili bir vatandaş, başkalarının isteklerini yerine getiren değil kendini yönetebilen kişidir. Demokrasinin iyi işlemesi, toplumun her bireyin yönetim sürecine katılmasına bağlıdır. Bu bağlamda, demokratik bir toplumda vatandaşlık eğitimi, öğrencilerin demokrasinin ideallerini anlamasına, demokrasinin değerlerini ve ilkelerini yorumlayabilmesine yönelik becerilerini geliştirmeye çalışır. Ayrıca, bir demokratik toplum sosyal değişimlerden her zaman etkilenir. Bireylerin bu değişimler karşısında yeterli bilgi ve beceriye sahip olması ve gerekli davranışları göstermesi etkili vatandaşlık eğitiminin gerçekleştirilmiş olduğunun bir göstergesi sayılabilir (Branson, 1998). Vatandaşlık eğitiminin amacı, etkin, bilgili ve sorumlu vatandaşlar yetiştirmektir. Bu bağlamda vatandaşlık eğitiminin gerekçesinin demokrasinin doğasıyla ilgili olduğu söylenebilir. Çünkü demokrasiler etkin, bilgili, kendileri ve toplumları için sorumluluk almaya istekli, yetenekli ve siyasal sürece katkı sağlayan sorumluluk sahibi vatandaşlara ihtiyaç duyarlar. Bu özelliklere sahip bir vatandaşlık anlayışı doğumla ortaya çıkmaz ve gelişmez, ancak toplumsal süreç içinde öğrenilerek oluşur (Veldhuis, 1997, s. 9).

Son zamanlarda eğitimde yapılan gelişmelere baktığımızda; vatandaşlık ve demokrasi eğitiminin demokratik bir toplumun oluşabilmesi için öğrencilere gerekli bilgi, beceri ve değerleri kazandırma gibi hedeflerinin olduğu görülmektedir. Eğitimin öğrencilerden bir arada yaşama kültürüne sahip, eleştirel düşünebilen, düşüncelerini rahatlıkla ifade edebilen, toplumsal sorunlara duyarlı bireyler olarak yetişmelerini sağlama gibi beklentileri vardır. Bu şekilde öğrenciler haklarını, görev ve sorumluluklarını ve özgürlüklerini öğrenirken, demokratik tutum ve davranışları da öğrenmektedirler (TTKB, 2012, s.7-8). Bu bağlamda, demokrasinin yaşaması için bireylerin demokrasiyi bir yaşam biçimi olarak benimsemesi ve bu yönde eğitilmelerinin gerekli olduğu söylenebilir. Demokrasi, herhangi bir çaba göstermeksizin kendiliğinden öğrenilebilen, kendi kendini geliştiren bir yapıya sahip değildir. Bu nedenle de gençlere doğru bir demokrasi eğitiminin verilmesi son derece önem arz eden bir konudur. Aksi takdirde bireyler açık ve net bir

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/ 12 Fall 2013

şekilde anlayamadıkları demokrasiyi yaşatma ve geliştirme girişiminde bulunmayacaklardır (Yanıklar ve Elyıldırım, 2004, s.28). Eğitim ve demokrasinin oldukça kuvvetli bir ilişki içerisinde oldukları ve birbirlerinin amaçlarının gerçekleştirmek için karşılıklı etkileşim içinde oldukları açık bir şekilde görülmektedir. Bu şekilde gerçekleşecek olan etkileşim ortamının sonucu olarak demokrasinin yerleşmesi ve demokratik toplum düzeninin yaratılması çok daha hızlı ve etkili bir şekilde gerçekleşecektir. Bu durumun sağlanabilmesi için demokratik bir eğitim ve demokratik bir toplum düzenine ihtiyaç vardır. Bu şekilde bir eğitim ve öğretim ortamı sayesinde bireylere daha fazla sorumluluk ve görev yüklenecek, bireylerin kendilerinin de katkı sağlayabileceği demokratik bir ortam onların hayata daha iyi hazırlanmalarını sağlayacaktır. Bu sebepten ötürü eğitim-öğretim sürecinin planlaması gerçekleştirilirken öğrencilerin ilgi, talep ve ihtiyaçlarının göz ardı edilmemesi gerekmektedir. İnsan davranışlarının tamamında demokrasinin hâkim hale gelmesi isteniyor ise yaşamları süresinde demokrasi eğitimi vermenin gerekli olduğu bilinciyle hareket edilmesi gerekmektedir (Bilhan, 1991, s.220-221). Demokrasinin demokratik bir eğitim-öğretim sürecinden geçen bireylerin yaşamakta olduğu toplumlarda hayata geçirilebileceği gerçeği dikkate alındığında demokratik eğitim, demokrasinin ilke ve prensipleri ile yoğrulmuş, yapısal olarak bu değer ve prensipler çerçevesinde şekillenmiş eğitim durumları ile bu eğitim durumlarının gerçekleştiği eğitim ortamı olarak nitelendirilebilir (Yeşil, 2009, s.107). Buna göre, eğitim ile demokrasi arasında sıkı bir ilişki olduğu ve okullarda verilecek demokrasi eğitimi ile bireylerde demokratik tutum ve davranışların kalıcı hale getirilip toplumda ortak bir demokrasi bilincinin oluşturulması sağlanabilir.

Birçok ülkede vatandaşlık, insan hakları ve demokrasi eğitimi konularını içeren eğitim programları geliştirilmekte ve uygulanmaktadır. Vatandaşlık, insan hakları ve demokrasi eğitimi konularının gün geçtikçe önem kazanması; mevcut programlar üzerinde çalışmaların yapılmasına neden olmuştur. Vatandaşlık, insan hakları ve demokrasi kavramlarının kapsamının sürekli değişmesi ve gelişmesi; mevcut eğitim programlarının da sürekli olarak irdelenmesini ve geliştirilmesini zorunlu hale getirmiştir (Genç ve Kınçal, 2005, s.245). Vatandaşlık eğitiminin Türk eğitim sisteminde planlı bir şekilde yer alması Tanzimat Dönemiyle başlamış olup, yurdunu seven, sorumluluklarını yerine getiren vatandaşlar yetiştirmek Cumhuriyet döneminde Türk Milli Eğitiminin genel amaçları arasında yer almıştır. Ülkemizde insan hakları ve demokrasi eğitimi; daha önce Yurttaşlık Bilgileri, Sosyal Bilgiler, Vatandaşlık Bilgileri, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi gibi dersler içinde verilmiştir (TTKB, 2010, s.7-8). 1995 yılına kadar Vatandaşlık Bilgisi adı ile yürütülmekte olan ders; 1995-1996 yılında Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersi adı altında İlköğretim 8. Sınıflarda okutulmaya başlanmıştır. Daha sonra 1997-1998 Eğitim-Öğretim yılından itibaren 7. Ve 8. sınıflarda haftada bir saat olacak şekilde belirlenmiştir. Bu dersi okutacak branş öğretmenleri ise; Sosyal Bilgiler, Tarih, Coğrafya ve Felsefe grubu öğretmenleri olarak belirlenmiştir. Eski ilköğretim ders programlarının içerisinde alt başlıklar olarak bulunan ve uygulamadan çok kuramsal boyutta verilen demokrasi eğitimi yeni programlarda ise kavramsal çerçeveden çok, yaşayarak öğrenme boyutu ile verilmek istenmektedir (Tezgel, 2008, s.150). 2004 yılından itibaren yapılandırmacı anlayışa göre hazırlanan yeni ilköğretim programlarında bunu görmek mümkündür.

Son olarak 2010-2011 Eğitim-Öğretim yılında yenilenen ve pilot uygulaması yapılan seçmeli Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersi, 2011-2012 eğitim öğretim yılında zorunlu ve haftada bir ders saati olarak İlköğretim 8. sınıflarda haftalık ders çizelgesinde yerini almıştır. Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersinde yer alan kazanımlarla öğrencilere vatandaşlık ve demokrasi ile ilgili temel kavramların tanıtılmasının yanı sıra; insan haklarının korunup uygulanmasıyla ilgili farkındalık, duyarlılık, düşünce, tutum ve davranış kazandırma amaçlanmaktadır. Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersi, İlköğretim 8. Sınıflarda haftada 1 ders saati olmak üzere toplam 36 saat öngörülerek hazırlanmıştır. Toplamda 38 kazanımın yer aldığı

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/12 Fall 2013

programda öğrencilere; dayanışma, hoşgörü, sorumluluk, sevgi, saygı, yardımseverlik, diğerkâmlık, barış, onur, uzlaşma, eşitlik, adil olma, özsaygı, paylaşma, vatanseverlik, özgürlük, farklılıklara saygı duyma, kültürel mirası yaşatmaya duyarlılık, milli manevi ve evrensel değerlere duyarlı olma gibi değerler kazandırılmak istenmektedir. Dersin öğretim programında; genel amaçlar ve kazanımlarla birlikte öğrencilere etkinlikler yoluyla bazı temel beceri ve değerlerin verilmesi amaçlanmaktadır (TTKB, 2010). Öğrencilerin, yapılan bu etkinlikler sonucunda, öğrendiklerini yaşamlarına sergilemeleri, davranış haline getirmeleri, demokratik tutum ve düşünceye sahip olmaları beklenmektedir. Bu bağlamda, hazırlanan programların uygulamadaki etkililiğinin değerlendirilmesi; programların gözden geçirilerek, yeniden geliştirilip güncelleştirilmesine olanak sağlayacaktır. Bunun için Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersi kazanımlarının eğitim yaşantıları süresince ne derece gerçekleştiği ve dersin uygulamadaki etkililiğinin tespit edilmesi önem arz etmektedir.

Amaç

Bu çalışmanın amacı, 8. Sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersi kazanımlarının gerçekleşme düzeyini ölçebilecek geçerli ve güvenilir bir araç geliştirmektir.

Yöntem

Çalışma Grubu

Bu çalışmanın evrenini 2011-2012 eğitim-öğretim yılında Elazığ il merkezindeki ilköğretim okullarının 8. Sınıfına devam eden öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, evrendenrandom yöntemiyle seçilen Elazığ ilinde bulunan 3 ilköğretim okulunun 8. sınıfında okuyan toplam 295 öğrenci oluşturmaktadır. Aşağıda uygulamanın yapıldığı okullar ve ulaşılan öğrenci sayılarına ilişkin çizelge yer almaktadır.

Çizelge 1. Taslak ölçeğin uygulandığı okullar ve öğrenci sayıları

Okullar	Ulaşılan öğrenci sayısı	Geçerli Ölçek
Namık Kemal İlköğretim Okulu	119	108
60. Yıl İlköğretim Okulu	101	95
Ziya Gökalp İlköğretim Okulu	75	68
Toplam	295	271

Çizelge 1 incelendiğinde, taslak ölçeklerin Elazığ il merkezinde 3 okulda uygulandığı görülmektedir. Bu okullarda toplam 295 öğrenciye ulaşılmıştır. Ölçek formları değerlendirilirken 24 ölçeğin eksik ve yanlış doldurulduğu görülmüş ve bu ölçekler çıkarılarak değerlendirmeler 271 ölçek formu üzerinden yapılmıştır. Pilot uygulamalardan güvenilir sonuçlar almak için ölçeğin uygulandığı araştırma grubunun belirli bir sayının üzerinde; madde sayısının beş katı kadar olması beklenmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2001; Anderson, 1988). Bu bağlamda 38 maddelik kazanımların gerçekleşme düzeyi ölçeği için 271 sayısının oldukça iyi olduğu söylenebilir.

Ölçek Geliştirilirken Yürütülen İşlemler

Ölçeğin geliştirilmesi sürecine alan yazın taramasıyla başlanmış öncelikle konu ile ilgili olduğu düşünülen dokümanlar incelenmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından Tebliğler Dergisi'nde yayınlanan 126 sayılı 14.09.2010 tarihli İlköğretim 8. Sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi Öğretim Programı detaylı bir şekilde gözden geçirilmiştir. Programlardaki kazanımlardan hareketle 38 sorulu bir özgün taslak ölçek hazırlanmıştır. Daha sonra kapsam geçerliği açısından konu ile ilgili olarak Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersine giren beş öğretmen ve Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümündeki üç

Turkish Studies

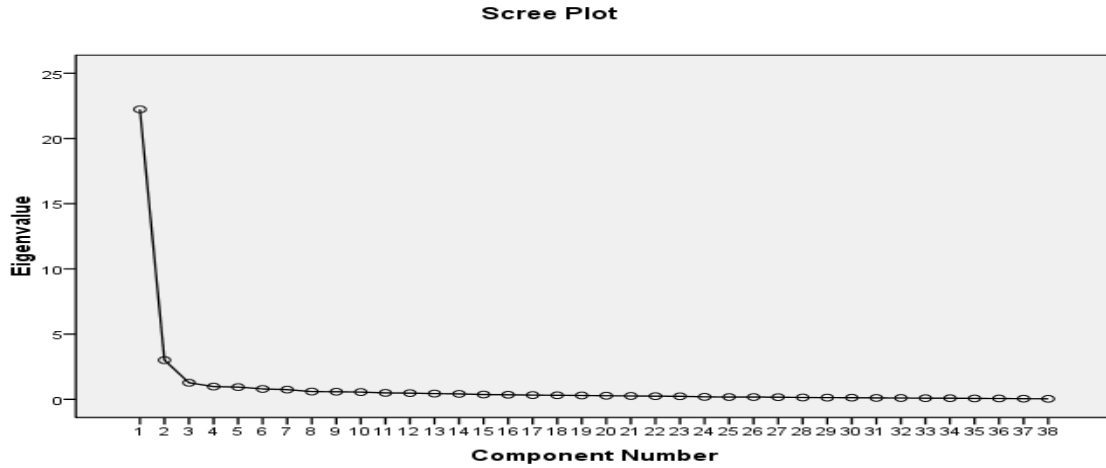
International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/12 Fall 2013

öğretim üyesinin görüş ve değerlendirmesine sunulmuştur. İncelenen mevcut program ve dokümanlar sonucunda elde edilen bilgiler, öğretim üyeleri ve öğretmenlerden gelen görüş ve düşünceler doğrultusunda programda yer alan ve öğrencilere kazandırılmak istenen 38 kazanım ifadesi ölçek maddesi olacak şekilde 5'li likert tipi bir ölçek olarak 8. sınıf öğrencilerine uygulanacak biçimde hazırlanmıştır. Ölçek araştırmacı tarafından okullara bizzat gidilerek elden dağıtılmış ve öğrencilere ölçeği doldurmaları için belirli bir süre verilip, ölçeği doldurmaları sağlandıktan sonra yine aynı yolla toplanmıştır. Veri toplama aracında yer alan her bir maddenin gerçekleşme düzeyini belirlemek için “Tamamen katılıyorum, Katılıyorum, Kısmen katılıyorum, Katılmıyorum, Hiç katılmıyorum” dereceleri kullanılmıştır. Maddelerin aritmetik ortalamaların yorumlanmasında; 1.00-5.00 arasındaki ortalama değerleri şu şekilde belirlenmiştir: Tamamen katılıyorum: 4.21-5.00; Katılıyorum: 3.41-4.20; Kısmen katılıyorum: 2.61-3.40; Katılmıyorum: 1.81-2.60; Hiç katılmıyorum: 1.00-1.80.

Bulgular

Ölçeğin faktör yapısını belirlemek amacıyla, maddelere ayrı ayrı faktör analizi yapılarak faktör yükleri belirlenmiştir. Ölçeklerin yapı geçerliğini ortaya koymaya çalışan temel yollardan biri faktör analizidir (Balcı, 2001, s.120; Büyüköztürk, 2010, s.162). Ancak, faktör analizin uygulanabilir olup olmadığının da belirlenmesi gerekmektedir. Bu amaçla mevcut örneklerden elde edilen verilerin uygun olup olmadığını belirlemek için yapılan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi ve evrendeki dağılımın normalliğini sınavan Bartlett testi uygulanmalıdır (Tavşancıl, 2010, s.50-51; Pallant, 2005, s.174). Öğrenci kazanım ölçeğinin KMO katsayısı .94, Bartlett Testi ise 11675.3820 olarak hesaplanmıştır. Bartlett testi sonuçları .00 düzeyinde anlamlı bulunmuştur ($p=0.000$). Verilerin faktör analizine uygunluğu için KMO katsayısının 0.60'dan yüksek olması ve Bartlett testinin de anlamlı çıkması gerekmektedir (Büyüköztürk, 2010, s.120). Bu sonuca göre, verilerin faktör analizi için uygun olduğu söylenebilir. Bu hesaplamaların ardından, faktör analizi işlemlerine geçilmiştir. Bir faktördeki maddelerin faktör yüklerinin .45 ve üstünde olmasının iyi bir seçim olacağı belirtilmektedir (Büyüköztürk, 2010, s.118). Bu nedenle alt kesme noktası .50 olarak belirlenmiştir. Bunun ardından öncelikle ScreePlot çizimi incelenmiştir. Aşağıda ölçeğe ait ScreePlot diyagramı verilmiştir.

Şekil 1. Kazanımların gerçekleşme düzeyi ölçeği screeplot grafiği

ScreePlot çiziminde; üç ana kırılma olduğu, üçüncü faktörden sonra eğrinin yaklaşık olarak aynı doğrultuda ilerlediği görülmüş ve ölçeğin üç faktörlü bir yapıda olmasına karar verilmiştir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/12 Fall 2013

Yapılan döndürme işlemleri sonucunda tüm maddelerin işler durumda olduğu ve sonuç olarak 38 maddelik, faktör yükü .52 ile .86 arasında değişen ve üç faktörlü bir ölçek elde edilmiştir. Öğrenci kazanım ölçeğine ait faktör yükleri, madde toplam test korelasyon değerleri, faktörlerin açıkladığı varyans oranları ve güvenilirlik değerleri, Çizelge 2’de verilmiştir.

Çizelge 2.Kazanımların gerçekleştirme düzeyi ölçeği faktör analizi sonuçları

M.N o	Maddeler	Faktör Yükü	Madde Test Korelasyonu	Varyans	Cronbach Alpha
I. Faktör: Demokrasi Bilinci					
Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimidersi;					
7	Demokrasinin temel özelliklerinin neler olduğunu öğrenmemi sağladı.	.85	.83		
10	Demokratik bir vatandaş olmanın gereklerini öğrenmemi sağladı.	.79	.75		
3	Bireysel farklarının topluma neler katabileceği konusunda beni bilinçlendirdi.	.79	.78		
9	Demokrasiyi bir yaşam biçimi olarak benimsememi sağladı.	.78	.81		
8	Demokrasinin insana ve insan iradesine verdiği önemin farkına varmamı sağladı.	.77	.83		
5	İnsanlığın/toplumun insanî değerler ve insanın çabaları ile korunup geliştirilebileceğini öğretti.	.77	.80		
4	Kendime ve çevremdeki kişilere değer vermem gerektiğini öğrenmemi sağladı.	.77	.70	26.147	.96
1	Her insanın değerli ve onurlu olduğunu öğrenmemi sağladı.	.76	.73		
2	Her bireyin kendine has özelliklerinin olduğunun farkına varmamı sağladı.	.76	.74		
11	Farklı görüş, düşünce, inanç, anlayış ve kültürel değerlerin toplumsal yaşamı zenginleştirdiğinin farkına varmamı sağladı.	.75	.80		
6	İnsanın varlığının ve onurunun korunmasında insan haklarının önemli olduğunun farkına varmamı sağladı.	.70	.83		
II. Faktör: Hak ve Özgürlükler					
Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersi;					
12	Toplumsal cinsiyet eşitliğinin güçlendirilmesinde kendi konumuma uygun sorumluluklar üstlenmem gerektiği konusunda bilinçlenmemi sağladı.	.86	.70		
29	Demokratik ve insan haklarına saygılı bir çevrenin oluşmasında görev ve sorumluluklarımı yerine getirme konusunda bilinçlenmemi sağladı.	.76	.79		
15	Birlikte yaşama kültürü için diyalog ve etkili iletişimin önemli olduğunun farkına varmamı sağladı.	.76	.65		
13	Ayrımcılığın çeşitli biçimlerini sorgulayarak ayrımcılık yapmama konusunda duyarlılık göstermem	.73	.74		

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/ 12 Fall 2013

	gerektiğinin farkına varmamı sağladı.				
14	Karşılaştığım sorunların çözümünde demokratik tutum ve davranışları benimseyerek bu konudaki eleştirel yaklaşımları olgunlukla karşılamam gerektiğini öğrenmemi sağladı.	.72	.67	23.593	.97
22	Hak ve özgürlüklerin ihlal edildiği durumlarda demokratik çözüm önerileri geliştirmem gerektiğini öğrenmemi sağladı.	.69	.76		
20	Sahip olduğum hakların korunup geliştirilmesinde demokratik hak arama yollarını kullanmayı öğrenmemi sağladı.	.65	.70		
23	Hak ve özgürlüklerin korunup geliştirilmesinde sivil toplum kuruluşlarının önemli olduğunu kavramamı sağladı.	.64	.75		
16	İşbölümü ve işbirliğinin, demokratik toplum yaşamı için önemli olduğunun farkına varmamı sağladı.	.63	.72		
28	Kendim ve toplumun yaşam kalitesinin yükseltilmesi için sorumluluk üstlenmem gerektiğinin farkına varmamı sağladı.	.63	.71		
19	İnsan haklarının ve özgürlüklerinin herkes için doğuştan ve vazgeçilmez olduğunu kavramamı sağladı.	.63	.74		
30	İçinde yaşadığım topluma ve tüm insanlığa karşı sorumluluklarımın bulunduğunun bilincine varmamı sağladı.	.62	.72		
21	Hak ve özgürlüklerin demokratik bir ortamda gerçekleşebileceğinin farkına varmamı sağladı.	.60	.82		
18	Günlük yaşantımdan hareketle hak ve özgürlükleri kavramamda etkili oldu.	.60	.76		
33	Devletin vatandaşlarına karşı görev ve sorumluluklarının neler olduğunu öğrenmemi sağladı.	.56	.78		
31	Toplum yaşamını düzenleyen kurallara uymam gerektiğini öğrenmemi sağladı.	.52	.79		
24	İnsan hakları ile ilgili gelişmeleri takip etme konusunda istek duymamı sağladı.	.52	.73		
III. Faktör: Görev ve Sorumluluklar					
/vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersi;					
38	Toplumsal sorunların çözümünde konumuma uygun çözüm önerileri geliştirmem gerektiğinin farkına varmamı sağladı.	.72	.78		
25	Hukukun üstünlüğünün önemli olduğunu kavramamı sağladı.	.71	.72	20.010	.94
34	Vatandaşlık görevlerinin ülkenin ve toplumun birlik ve beraberliği açısından önemini kavramamı sağladı.	.69	.76		
27	Kendime ve başkalarının yaşamına ve	.69	.55		

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/12 Fall 2013

	onuruna saygı duymam gerektiğini öğrenmemi sağladı.		
35	Toplumun birlik ve beraberliğini sağlayan değerleri tanıma ve bunları koruma/geliştirme konusunda sorumluluk almam gerektiğinin farkına varmamı sağladı.	.67	.74
37	Engelli, yaşlı vb. kişilerin toplumla uyumlu ve mutlu bir yaşam sürdürebilmeleri için gerekli koşulların sağlanması gerektiği konusunda bilinçlenmemi sağladı.	.66	.76
36	Kamu mallarının ve ortak yaşam alanlarının korunmasında sorumluluk almam gerektiğinin bilincine varmamı sağladı.	.59	.76
26	Demokratik yönetimlerde sivil toplum kuruluşlarının işlevini ve sivil toplum kuruluşlara katılımın önemini kavramamı sağladı.	.56	.77
17	Hak, özgürlük ve sorumluluk arasındaki ilişkiyi fark etmemde etkili oldu.	.55	.70
32	Karar verme süreçlerine katılmanın önemli olduğunu ve kendi konumuma uygun sorumluluklar üstlenmem gerektiği konusunda bilinçlenmemi sağladı.	.54	.74
KMO= .94 Bartlett Testi= 11675.3820 Cronbach Alpha=.98 Toplam Varyans= 69.751			

Çizelge 2'de öğrenci kazanım ölçeği maddelerine ait faktör yükleri, madde toplam test korelasyon değerleri, açıklanan varyans oranları ve güvenilirlik değerleri görülmektedir. Faktör yüklerine bakıldığında maddelerin faktör yüklerinin .52 ile .86 arasında değiştiği görülmektedir. Madde toplam test korelasyon değerlerinin ise .55 ile .83 arasında olduğu görülmektedir. Madde toplam test korelasyonu, test maddelerinin alınan puanlar ile testin toplam puanı arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır. Madde test korelasyonunun pozitif ve yüksek olması gerekmektedir (Büyüköztürk, 2010, s.165). Elde edilen sonuçlar seçilen maddelerin iyi derecede ayırt edici olduğunu göstermektedir. Faktör analizi sonucunda üç faktör belirlenmiştir. Buna göre, ilk faktörde 11 madde, 2. faktörde 17madde, 3. faktörde de 10 madde toplanmıştır. Belirlenen bu faktörlere anlamlı isimler verilmeye çalışılmıştır. 1. faktör "demokrasi bilinci", 2. faktör "hak ve özgürlükler", 3. faktör "görev ve sorumluluklar" olarak adlandırılmıştır.

Faktör yapısına karar verilen kazanım gerçekleşme düzeyi ölçeğinin güvenilirlik hesaplamaları da yapılmıştır. Ölçeğin tüm olarak güvenilirliği Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı, Spearman-Brown korelasyon katsayısı ve Guttman split-half güvenilirlik formülü kullanılarak hesaplanmıştır. Tüm ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik kat sayısı .98, Spearman-Brown korelasyon katsayısı .94 ve Guttman split-half değeri ise .95 olarak belirlenmiştir. Cronbach alfa değeri ilk 19 maddeden oluşan birinci parça için .96, son 19 maddeden oluşan ikinci parça için ise .97 olarak hesaplanmıştır. I. faktörün (demokrasi bilinci) Cronbach Alpha güvenilirlik kat sayısı .96 ve açıkladığı varyans %26.147, II. Faktörün (hak ve özgürlükler) Cronbach Alpha güvenilirlik kat sayısı .97 ve açıkladığı varyans %23.593, III. faktörün (görev ve sorumluluklar) Cronbach Alpha güvenilirlik kat sayısı .94 ve açıkladığı varyans%20.010 olarak bulunmuştur. Ölçeğin açıkladığı toplam varyans % 69.751 olarak hesaplanmıştır. Çok faktörlü ölçeklerde, açıklanan varyansın %40 ile %60 arasında olması yeterli görülmektedir (Büyüköztürk, 2010, s.119). Güvenirlik puanına

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/12 Fall 2013

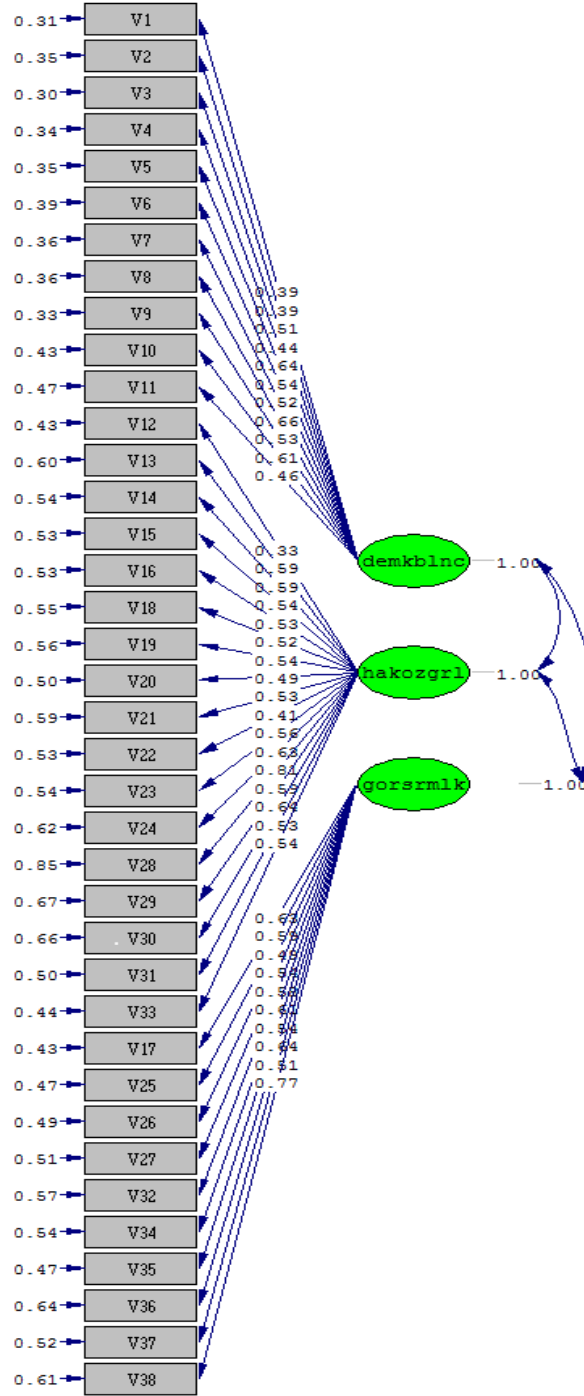
ilişkin olarak Özdamar (2002, s.522) .80 ve üzeri güvenilirlik katsayısına sahip ölçeklerin oldukça güvenilir olduğunu ifade ederken Büyüköztürk (2010, s.165) ve Pallant (2005, s.90) .70 ve üstünün yeterli olacağını belirtmektedir. Yapılan bu hesaplamalar sonucunda da kazanımların gerçekleşme düzeyi ölçeği güvenilir bulunmuştur.

Bu işlemlerden sonra, ölçeğin faktör yapı modeli doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile test edilmiştir. Öncelikle, uyum istatistikleri hesaplanmıştır. DFA sonucunda, uyum iyiliği indeksi GFI=.92 ve düzeltilmiş uyum iyiliği indeksi AGFI=.91 olarak tespit edilmiştir. GFI'nin .95 ve 1.00 arası değerde olması mükemmel uyuma, .90 ve .95 arası değerde olması iyi uyuma; AGFI'nin .90 ve 1.00 arası değerde olması mükemmel uyuma, .85 ve .90 arası değerde olması iyi uyuma karşılık gelmektedir Bu durumda, GFI ve AGFI'nin iyi uyuma sahip olduğu söylenebilir. Standardize edilmiş RMR uyum indeksi SRMR=.055 olarak hesaplanmıştır. SRMR'ın .05'in altında olması mükemmel uyuma, .05 ve .08 arası değerde olması iyi uyuma karşılık gelmektedir. Buna göre SRMR'ın iyi uyuma sahip olduğu söylenebilir. Normlaştırılmış uyum indeksi NFI=.95, normlaştırılmamış uyum indeksi NNFI=.97 ve karşılaştırılmalı uyum indeksi CFI=.97 olarak belirlenmiştir. NFI, NNFI ve CFI uyum indekslerinin .95 ve üzeri olması mükemmel uyuma, .90'ın üzerinde olması iyi uyuma karşılık gelmektedir (Çokluk ve diğ., 2010, s.312; Yılmaz ve Çelik, 2009, s.43-44; Schermelleh-Engel, Moosbrugger ve Müller, 2003, s.52). Bu durumda, NFI, NNFI ve CFI'nin mükemmel bir uyum gösterdiği söylenebilir. Aşağıda ölçeğe ilişkin Path Diagramı verilmiştir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/12 Fall 2013

Chi-Square=1315.08, df=662, P-value=0.00000, RMSEA=0.060

Şekil 2. Kazanım Gerçekleşme Düzeyi Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizine İlişkin PathDiagramı

Şekil 2 incelendiğinde, Chi-Square (X^2)=1315.08 ve $sd=662$ olduğu görülmektedir. Bu değerler birbirine oranlandığında X^2/sd uyum iyiliği oranının 1.99 ($1315.08/662=1.99$) olduğu görülmektedir. Bu oranın 3'ün altında olması, mükemmel uyum olarak ifade edilir. Bu durumda elde edilen oranın, mükemmel uyum aralığında olduğunu göstermektedir. Yaklaşık hataların

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/ 12 Fall 2013

ortalama karekökü RMSEA=.06 olarak belirlenmiştir. RMSEA'nın .05'ten küçük veya eşit olması uyumun mükemmel, .08'den küçük olması uyumun iyi, .10'dan küçük olması uyumun zayıf olduğu şeklinde ifade edilir (Çokluk ve diğ., 2010, s.307; Yılmaz ve Çelik, 2009, s.40; Schermelleh-Engel, Moosbrugger ve Müller, 2003, s.52). Buna göre, RMSEA'nın iyi uyum gösterdiği söylenebilir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, GFI, AGFI, SRMR ve RMSEA'nın iyi uyuma; NNFI, CFI, NFI ve X^2/sd oranının mükemmel bir uyuma sahip olduğu söylenebilir. Bu durumda, modelin kabul edilebilir sınırlar içinde mükemmel yakın iyi uyum gösterdiği söylenebilir. Bu çerçevede, kazanım gerçekleşme düzeyi ölçeğinin 38 maddeden oluşan üç faktörlü yapısının bir model olarak doğrulandığı ifade edilebilir. Hazırlanan ölçek için faktör analizi ile ilgili bütün işlemler yapıldıktan sonra ölçek geliştirme işlemi tamamlanmış ve Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Kazanım Gerçekleşme Düzeyi Ölçeği (VDEKGDÖ) son şeklini almıştır.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada ilköğretim 8.sınıf öğrencilerinin Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersi kazanımlarının gerçekleşme düzeyini ölçmek için bir ölçek geliştirilmiştir. Yapılan faktör analizi sonucunda, ölçek 38 madde ve üç alt boyuttan oluşmuştur. Bu alt boyutlar kapsadıkları maddeler dikkate alınarak “demokrasi bilinci”, “hak ve özgürlükler”, ve “görev ve sorumluluklar” şeklinde isimlendirilmiştir. Ölçeğin bütününe ait CronbachAlpha güvenilirlik katsayısı .98 olarak belirlenmiştir. Alt boyutlara ilişkin yapılan güvenilirlik hesaplamalarında 1.faktörün (demokrasi bilinci) .96, 2. Faktörün (hak ve özgürlükler) .97, 3. Faktörün (görev ve sorumluluklar) .94 güvenilirlik değerine sahip olduğu görülmüştür. Hazırlanan ölçek yüzde %69.751'lik bir varyansı açıklamaktadır. DFA sonucunda ölçeğin uyum değerleri GFI= .92, AGFI= .91, SRMR= .055, NFI=.95, NNFI=.97, CFI=.97, $X^2/sd=1.99$, RMSEA=.06 olarak bulunmuştur. Genel olarak değerlendirildiğinde, GFI, AGFI, SRMR ve RMSEA'nın iyi uyuma; NNFI, CFI, NFI ve X^2/sd oranının mükemmel bir uyuma sahip olduğu ve modelin kabul edilebilir sınırlar içinde mükemmel yakın iyi uyum gösterdiği ifade edilebilir. Elde edilen bu bulgulara göre ölçeğin, Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersi kazanımlarının öğrencilerde gerçekleşme düzeyini değerlendirmek amacıyla geçerli ve güvenilir biçimde kullanılabilir. Ayrıca yapılan bu ölçek bu alanla ilgili çalışmaların yapılmasında da kullanılabilir. Ölçeğin kullanılacağı araştırmaların yapılması ölçme gücüne önemli katkılar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- AKÇAY, C. (2003). Küreselleşme, Eğitimsel Yoksunluk ve Yetişkin Eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*, 159.
- ANDERSON, L. W. (1988). *Attitudes and Their Measurement*. Keeves, J. P. (Ed.), Educational Research, Methodology and Measurement: An International Handbook (pp. 421-426). New York: Pergamon Press.
- ARGÜDEN, Y. (2008). Küreselleşmeyi Yönetebilmek: Küresel Vatandaşlık Eğitimi. *Önce Kalite Dergisi*, 40-42.
- BALCI, A. (2001). *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler*. (3. Baskı). Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık.
- BİLHAN S. (1991). *Eğitim Felsefesi, Kavram Çözümlemesi*. Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No:164.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/12 Fall 2013

- BRANSON, M. S. (1998). The Role of Civic Education. A Forthcoming Education Policy Task Force Position Paper From the Communitarian Network. *Center for Civic Education*. http://www.civiced.org/articles_role.html adresinden, 01.07.2012 tarihinde alınmıştır.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2010). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*. (11. Baskı). Ankara, PegemA Yayıncılık.
- ÇELİK, V. (1997). Eğitim, Demokratikleşme ve Küreselleşme. *Türk Cumhuriyetleri ve Asya Pasifik Ülkeleri Uluslararası Eğitim Sempozyumu*, s.33-34, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- ÇOKLUK, Ö., ŞEKERCİOĞLU, G. ve BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2010). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik. SPSS ve LISREL Uygulamaları*. Ankara, PegemA Yayıncılık.
- DOUGLAS, L. (2003). *Citizenship Education and Human Rights Education. An overview of recent developments in the UK*. Manchester, British Council.
- FARRELL, J. P. (1998). Democracy and Education: Who Gets to Speak and Who is Listened to?. *Curriculum Inquiry*, 28(1) 1-7.
- GENÇ, S. Z. ve KINCAL R. Y. (2005) Hayat Bilgisi Dersi Ünitelerindeki Vatandaşlık İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi İle İlgili Hedeflerin Analizi. *XIV. Eğitim Bilimleri Kongresi*. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Fakültesi, Denizli
- GERAY, C. (1993). İnsan Hakları Eğitimi, İnsan Hakları Yıllığı, *TODAİE*, Cilt:15, s. 89-99.
- HICKS D. (2001). Re-Examining The Future: The Challenge for Citizenship Education, *Educational Review*, 53(3),229-240.
- MCCOWAN T. (2009). *Rethinking Citizenship Education: A Curriculum for Participatory Democracy*, London, Continuum International Publishing Group.
- MENTER, I ve M. WALKER. (2000). How Would A Well-Educated Young Citizen React to the Stephen Lawrence Inquiry? An Examination of the Parameters of Current Models of Citizenship Education. *The Curriculum Journal*. 11.1: 101–116.
- ÖZDAMAR, K. (2002). *Paket Programlar İle İstatistiksel Veri Analizi* (2. Baskı). Eskişehir, Kaan Yayınları.
- PALLANT, J. (2005). *SPSS Survival Manual: A Step by Step Guide to Data Analysis Using SPSS for Windows*, New York, Open University Press.
- SCHEMELLEH-ENGEL, K., MOOSBRUGGER H., ve MULLER, H. (2003). Evaluating the Fit of Structural Equation Models: Test of Significance and Descriptive Goodness-of-Fit Measures. *Methods of Psychological Research Online*, University of Koblenz-Landau, 8(2) 23-74
- TABACHNİCK, B. G. ve FIDELLI, L. S. (2001). *Using Multivariate Statistics* (4th Ed.). Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.
- TAVŞANCIL, E. (2010). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. (4. Baskı). Ankara, Nobel Yayın Dağıtım.
- TEZGEL R. (2008). *Yeni İlköğretim Programlarında İnsan Hakları Vatandaşlık ve Kentlilik Eğitimi*. Ankara, Araştırma Yayınları.
- TTKB (2010). *Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi Öğretim Programı*. <http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx> adresinden 15 Ocak 2011 tarihinde alınmıştır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/ 12 Fall 2013

-
- VELDHUIS, R. (1997). *Education for Democratic Citizenship: Dimensions of Citizenship Core Competencies and International Activities*. Eric veri tabanından 12 Temmuz 2013 tarihinde alınmıştır.
- YANIKLAR C. ve ELYILDIRIM Ü.Y. (2004) Demokrasi Eğitimi ve Pratik Uygulamalar, *Çocuk Çocuk Dergisi*, Ankara, Kök Yayıncılık.
- YEŞİL R. (2009). İlköğretim II. Kademe Sınıf-Şube Rehber Öğretmenlerinin Demokratiklik Profilleri, (Ed. R. Kıncal). *International Symposium On Democracy and Democracy Education in Europe Proceedings*, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, 106-121.
- YEŞİL, R. (2002). *Okul ve Ailede İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi*. Ankara, Nobel Yayınları.
- YILMAZ, V. ve ÇELİK, H. E. (2009). *Lisrel ile Yapısal Eşitlik Modellemesi-I. Temel Kavramlar, Uygulamalar, Programlama*. Ankara, PegemA Yayıncılık.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/12 Fall 2013

